

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Правовий статус фермерських господарств”

Студента 3 курсу ПР - 31 групи
Галузь знань 0304 «Право»
Напрямок підготовки 6.030401 «Правознавство»
Любого А.В.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2016

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Правове становище фермерського господарства	5
1.1. Загальна характеристика законодавство, яке регулює фермерське господарство.....	6
1.2 Поняття фермерського господарства.....	8
Розділ 2. Умови і порядок створення фермерського господарства та припинення його діяльності	12
2.1 Порядок проведення професійного відбору з питань створення фермерських господарств.....	13
2.2 Порядок надання (передачі) земельних ділянок для ведення фермерського господарства.....	13
2.3 Державна реєстрація фермерського господарства.....	16
2.4 Припинення діяльності фермерського господарства.....	18
Розділ 3. Правові основи діяльності фермерського господарства	23
3.1. Земельні правовідносини у фермерському господарстві.....	23
3.2. Майнові правовідносини у фермерському господарстві.....	27
Висновки	30
Список використаної літератури	32

ВСТУП

Актуальність теми. Україна - велика аграрна держава. Її сільське господарство - одна з основних галузей матеріального виробництва, що відіграє важливу роль у житті суспільства. Тому відродження українського села і селянства є одним з найважливіших завдань нашої молоді незалежної держави. Важливим елементом цього відродження є створення фермерських господарств, які є важливою частиною ринкового шляху розвитку українського сільського господарства. При підготовці курсової роботи використовувались нормативні джерела і публікації по даному питанню. Серед нормативних джерел і зокрема серед законів, одним з найважливіших є Закон України " Про фермерське господарство". У цьому законодавчому акті було підкреслено, що ним визначаються економічні, соціальні та правові основи створення і діяльності фермерських господарств в Україні, гарантується право її громадян на добровільне створення цих господарств, самостійність останніх, їх рівність з іншими формами господарювання в агропромисловому комплексі, а також рівноправність їх членів із особами, зайнятими в інших сферах народного господарства. Фундамент законодавства, яке стосується фермерських господарств, становить Закон України "Про власність". Саме в ньому закріплено право на колективну і приватну власність на майно і землю.

Основою для діяльності всіх сільськогосподарських виробників і зокрема фермерських господарств є земля і відносини пов'язані з нею. Деякі відносини регулюються цілою низкою нормативних актів. Найважливішими з них є Земельний кодекс, (Закон України "Про плату за землю" і Закон України "Про форми власності на землю".)

Земельний кодекс визначає правовий режим землі, порядок способи і цілі її використання, охорону землі, її оцінку, а також розв'язання земельних спорів. Регулюються Земельним кодексом і інші питання, пов'язані з землею.

Серед нормативних актів виконавчої влади, найголовнішим щодо теми фермерських господарств є Постанова Кабінету міністрів України "Про розвиток фермерських господарств". В ній наведені ті заходи виконавчої влади, які сприяють розвитку фермерських господарств, допомога їм матеріальними ресурсами, технікою, будівництва житла для їх працівників і забезпечення цих працівників належними умовами проживання і праці.

Метою даної роботи є висвітлити поняття фермерського господарства, порядок створення та припинення його діяльності, розкрити основні принципи та особливості правового регулювання його діяльності.

Розділ 1. Правове становище фермерського господарства

1.1. Загальна характеристика законодавство, яке регулює фермерське господарство

Правову базу для створення та припинення існування фермерського господарства створює законодавство, яке можна поділити на три групи:

1) загальне законодавство, що діє стосовно всіх господарюючих суб'єктів; 2) галузеве (земельне, аграрне, цивільне, трудове, фінансове та інше) законодавство, яке закріплює певні однорідні суспільні відносини і торкається фермерського господарства ; 3) фермерське законодавство, як специфічна спеціалізована, комплексна галузь законодавства, що лише формується як галузеве утворення і яке присвячено лише фермерському господарству . Щодо загального законодавства, то провідна роль у ньому належить Конституції України. Її прийняття створило досить чіткий правовий фундамент для розвитку галузевого та спеціального, зокрема, фермерського законодавства. У зв'язку з тим, що виникнення пов'язано насамперед з земельними відносинами, важливе значення для цього має стаття 14 Конституції, яка гарантує право власності на землю, а саму землю правомірно оголошує «основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави». І хоч у самій статті немає терміну «приватна» власність, він, на нашу думку, резюмується оскільки у статті 14 говориться про те, що право власності на землю набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою «виключно відповідно до закону». Для земельних відносин таким основним законом є Земельний кодекс України, який передбачає право громадян України одержати у приватну власність земельну ділянку перш за все для «ведення фермерського господарства». Підтвердження зазначеної думки ми знаходимо і в Статті 41-й Конституції України, яка закріплює норму про те, що «право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом». І хоч не зовсім досконало (особливо в частині земель запасу), але такий порядок у законодавстві встановлений (зокрема, щодо паювання

земель). Важливе значення для визначення правового становища фермерського господарства мають конституційні норми щодо підприємництва (стаття 42). Адже, фермерство є одним з найяскравіших проявів аграрної підприємницької діяльності, і вона згідно з Конституцією, повинна бути під державним захистом (якого дуже потребує). Стаття 42 Конституції України цілком слушно говорить про те, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Для фермерів це повинно означати створення знову ж таки певних пільгових державних умов цієї конкурентної підприємницької діяльності, адже ж стартові її умови, для великого давно існуючого КСГП і маленького щойно створеного фермерського господарства є дуже різними. Практично це могло б знайти втілення у наданні фермерам пільгових цільових кредитів, звільнені на більш тривалий термін (на п'ять років) не лише від сплати земельного, а й інших податків та державних зборів. Закон же України «Про пріоритетність соціального розвитку села». Важливе значення для правової регламентації відносин у фермерському господарстві має Закон України від 7 лютого 1991 року «Про власність». Закон України «Про підприємництво», закони України про банкрутство, податки, пенсійне забезпечення тощо. Набуття частиною земель товарного характеру (у зв'язку з виникненням інституту приватної власності на землі) створює підстави для регламентації їх правового режиму цивільним (а не лише земельним) законодавством. Проте, землі не є майном у типово цивілістичному аспекті: вони не створюються працею людини, не мають бухгалтерської балансової вартості (хоч мають унікальну економічну і екологічну цінність), а тому Цивільний кодекс мав би виділити їх правовий режим у відокремлений від типового майна розділ (підрозділ). Цінність земель сільськогосподарського призначення зумовлює необхідність встановлення в цивільному, земельному та екологічному законодавстві спеціального правового режиму використання та охорони цих земель (навіть з певним обмеженням правомочностей власника в інтересах суспільства).[1] У другій групі (галузевого) законодавства домінуючу роль для фермерського господарства має земельне законодавство.

Саме воно створює безпосередні правові умови для створення фермерського господарства і для його функціонування як землевикористувача. Тому особливе значення тут відіграє Земельний кодекс України 25 жовтня 2001 р. В якому зазначено право приватної власності громадян України на землю, перш за все говорить про те, що це їх право може бути реалізовано для створення фермерського господарства. Порівняно з іншими суб'єктами земельних відносин ЗК України найбільш детально регламентує ці відносини саме щодо фермерського господарства. Ст. 50-55 регулюють умови і порядок надання земель, розміри земельних ділянок для фермерського господарства, інші земельні питання щодо них. Цим підкреслюється значення фермерства в умовах реформування земельних відносин. Після одержання земельної ділянки для голови і членів фермерського господарства важливим є питання про організацію їх праці, а також праці найманих працівників. З огляду на це їм треба знати деякі положення законодавства про працю. Звідси випливає значення статутів фермерського господарства, у яких члени господарства повинні врегулювати як членські трудові відносини, так і трудові відносини з найманими працівниками. Всім працюючим на фермерському господарстві повинні бути забезпечені гарантії щодо зайнятості, охорони праці, праці жінок, інвалідів відповідно до норм законодавства про працю. На фермерське господарство та його членів поширюються певні положення адміністративного, фінансового, житлового та інших галузей законодавства. З окремих галузей законодавства найбільшу причетність до фермерського господарства має аграрне законодавство. Це комплексна інтегрована галузь законодавства, яка складає органічну сукупність взаємопов'язаних спеціалізованих до умов сільського господарства елементів різних галузей законодавства (земельного, адміністративного, цивільного, трудового, екологічного, фінансового тощо). Аграрне законодавство регламентує правове становище всіх суб'єктів аграрних відносин, які функціонують на різних формах власності. Закон України «Про фермерське господарство» поширюється виключно на фермерського господарства. Законодавство про

фермерство має тенденцію до подальшого розвитку, вдосконалення та узгодження з земельним, цивільним, господарським та іншими галузями законодавства. Повинні бути ліквідовані деякі суперечності і в самому законі «Про фермерське господарство».

1.2 Поняття фермерського господарства

Фермерське господарство — одна з перспективних організаційно-правових форм ведення сільського господарства, яка сприяє самостійності й зацікавленості виробника в кінцевих результатах роботи. Існування фермерства в Україні пов'язане передусім із виникненням інституту приватної власності на землю, а відповідно — зі зміною юридичної природи майнових відносин на селі. Тобто воно стосується найважливіших положень аграрної реформи в Україні й формує нового та перспективного суб'єкта аграрно-правових відносин.[2]

За даними Державного комітету статистики України, загальна кількість зареєстрованих фермерських господарств на 1 липня 2003 р. становила 43042 юридичні особи (на 1 липня 2002 р. — 42774 юридичні особи).

Незважаючи на це практика засвідчує, що процес становлення й розвитку фермерських господарств в Україні здійснюється повільно. Більшість із них господарює неефективно, деякі — низькорентабельні. Приблизно 2 тис. фермерських господарств щороку припиняють свою діяльність. За даними Міністерства аграрної політики це, ймовірно, пов'язано також і з тим, що для ефективного товарного господарювання фермерам треба мати не менше 350-400 га земельних угідь. Але такі розміри площ потребують і належного комплексного технічного забезпечення, якого більшість фермерських господарств не має. Чинне законодавство України дає визначення поняття фермерське господарство.

Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства. Фермерське господарство є юридичною особою. Воно може бути створене одним або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї (Закон України від 19 червня 2003 р. "Про фермерське господарство" ст. 1)

Фермерське господарство має своє найменування, печатку та штамп і діє на основі Статуту. У Статуті зазначаються найменування господарства, його місцезнаходження, адреса, предмет і мета діяльності, порядок формування майна (складеного капіталу), органи управління, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до господарства та виходу з нього та інші положення, що не суперечать чинному законодавству(Закон України від 19 червня 2003 р. "Про фермерське господарство" ст. 1)[3]

Членами фермерського господарства можуть бути подружжя, їхні батьки, діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства, визнають і дотримуються положень Статуту фермерського господарства. Членами фермерського господарства не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом). (ст. 3 ЗУ "Про фермерське господарство")

Якщо фермерське господарство створене одноособово, тобто одним із членів сім'ї, інші члени сім'ї, а також родичі можуть стати членами цього фермерського господарства після внесення змін до його Статуту. Склад членів фермерського господарства не має кількісних обмежень. Нові родичі можуть вступати до цього господарства за згодою всіх його членів. Кожний член господарства самостійно вирішує питання про вихід із нього. Дозволу інших членів для цього не потрібно. Зміст правового інституту членства у фермерському господарстві полягає в обов'язковості особистої трудової участі всіх його членів у процесі господарювання, в їхньому праві на участь в

управлінні справами даного господарства, на оплату праці, укладання угоди про спільну діяльність всіх його членів тощо.

Головою фермерського господарства є його засновник або інша визначена в Статуті особа. Голова фермерського господарства репрезентує його у відносинах з органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями та окремими громадянами чи їх об'єднаннями, а також укладає від імені господарства угоди та вчиняє інші юридично значимі дії. Він може письмово доручати виконання своїх обов'язків одному з членів господарства або особі, яка працює за контрактом(ст. 4 ЗУ "Про фермерське господарство")

Виробничо-економічні відносини фермерського господарства з підприємствами і організаціями всіх форм власності, господарськими товариствами та фізичними особами будуються на основі договорів.

Держава гарантує додержання і захист майнових та інших прав і Законних інтересів фермерського господарства, забезпечує пільгові умови для кредитування, оподаткування, страхування, матеріально-технічного забезпечення останнього в період його становлення. Втручання в господарську або іншу діяльність господарства з боку державних або інших органів, а також посадових осіб не допускається. Збитки, завдані господарству неправомірним втручанням в його діяльність, підлягають відшкодування за рахунок винних. Спори про відшкодування збитків вирішуються судами загальної компетенції, господарськими та третейськими судами.[4]

Фермерське господарство є рівноправним учасником аграрного ринку. Воно має право бути засновником або членом асоціацій,

консорціумів, корпорацій, акціонерних товариств, інших об'єднань, кооперативів, спільних підприємств з виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, які обслуговують агропромисловий комплекс, а також несільськогосподарських підприємств та організацій, в

тому числі за участю іноземних партнерів, брати участь у створенні комерційних банків або бути їх членом.

На основі аналізу правового статусу фермерського господарства можна виокремити такі притаманні йому ознаки: фермерське господарство складається з трьох компонентів — майнового комплексу, земельної ділянки та громадян, які об'єдналися для здійснення товарного сільськогосподарського виробництва; воно є юридичною особою з наявністю всіх притаманних юридичній особі ознак; воно є суб'єктом підприємницької діяльності у сфері товарного сільськогосподарського виробництва, тобто діє на аграрному ринку з метою отримання прибутку[5] .

Розділ 2. Умови і порядок створення фермерського господарства та припинення його діяльності

2.1 Порядок проведення професійного відбору з питань створення фермерських господарств

Право на створення фермерського господарства має кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку, виявив відповідне бажання, має документи, що підтверджують його здатність займатися сільським господарством, і витримав професійний відбір. Першочергове право на створення такого господарства надається громадянам, які проживають в сільській місцевості, мають відповідну кваліфікацію або досвід роботи в сільському господарстві[6]

Громадяни, що створили фермерське господарство, мають право облаштувати постійне місце проживання в тій частині наданої для ведення фермерського господарства земельної ділянки, з якої забезпечується зручний доступ до всіх виробничих об'єктів господарства. Якщо постійне місце проживання членів фермерського господарства знаходиться за межами населених пунктів, то вони мають право на створення відокремленої фермерської садиби, якій надається поштова адреса(ст. 5 ЗУ "Про фермерське господарство")

Для облаштування відокремленої садиби фермерському господарству надається за рахунок бюджету допомога на будівництво під'їзних шляхів до фермерського господарства, електро- і радіотелефонних мереж, газо- і водопостачальних систем.

Переселенцям, які створюють фермерське господарство в трудонедостатніх населених пунктах, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, надається одноразова грошова допомога за рахунок державного бюджету у розмірі, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Фермерське господарство створюється виключно на добровільних засадах. Професійний відбір осіб, які виявили бажання створити таке господарство, здійснює районна (міська) професійна комісія з питань створення фермерських господарств, склад якої формує і затверджує районна (міська). До складу професійної комісії входять представники органів державної влади, органів місцевого самоврядування території, на якій передбачається відведення земельної ділянки для створення фермерських господарств, представники Асоціації фермерів та приватних землевласників і громадських організацій.[7]

Висновок професійної комісії з питань створення фермерських господарств про наявність у громадянина достатнього досвіду роботи у сільському господарстві або потрібної сільськогосподарської кваліфікації є умовою для державної реєстрації фермерського господарства і надання (передачі) громадянину у власність або оренду земельних ділянок для ведення фермерського господарства із земель державної і комунальної власності відповідно до чинного ЗК(ст. 6 ЗУ "Про фермерське господарство")

2.2. Порядок надання (передачі) земельних ділянок для ведення фермерського господарства

Для отримання (придбання) у власність або в оренду земельної ділянки державної власності з метою ведення фермерського господарства громадяни звертаються до відповідної районної державної адміністрації. Для отримання у власність або в оренду земельної ділянки із земель комунальної власності з метою ведення фермерського господарства громадяни звертаються до місцевої ради.

У заяві слід зазначити: бажаний розмір і місце розташування земельної ділянки; кількість членів створюваного фермерського господарства (їхні родинні зв'язки); наявність у них прав на безоплатне одержання земельної ділянки у власність (тих ділянок, які знаходяться в їхньому користуванні у

розмірі земельної частки (паю) або одержання ділянок внаслідок приватизації державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій.[8]

До заяви слід додати рішення професійної комісії з питань створення фермерських господарств щодо наявності у громадянина заявника достатнього досвіду роботи в сільському господарстві або необхідної сільськогосподарської кваліфікації (освіти).

Заяву громадянина про надання земельної ділянки у власність або в оренду районна або міська державні адміністрації або орган місцевого самоврядування розглядають у місячний строк і в разі її задоволення дають згоду на підготовку землевпорядною організацією проекту відведення земельної ділянки.

Проект відведення земельних ділянок розробляється за рахунок Українського державного фонду підтримки фермерських господарств.

Проект відведення земельної ділянки погоджується та затверджується відповідно до закону.

Земельні ділянки для ведення фермерського господарства передаються громадянам України у власність і надаються в оренду із земель державної або комунальної власності.

У разі відмови органів державної влади та органів місцевого самоврядування у наданні земельної ділянки для ведення фермерського господарства питання вирішується судом. Рішення суду про задоволення позову є підставою для відведення земельної ділянки в натурі (на місцевості), видачі документа, що посвідчує право власності або укладання договору оренди. Відведення земельної ділянки в натурі (на місцевості) проводиться після збирання врожаю на цій ділянці попереднім землекористувачем.[9]

Громадянам України членам фермерських господарств передаються безоплатно у власність надані їм у користування земельні ділянки у розмірі земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, розташованого на території відповідної ради. Це положення не поширюється на громадян, які раніше набули права на земельну частку (пай).[10]

Земельні ділянки, розмір яких перевищує розмір, встановлений у частині 5 цієї статті, передаються громадянам у приватну власність для ведення фермерського господарства на підставі цивільно-правових угод.

Земельні ділянки надаються громадянам для ведення фермерського господарства єдиним масивом з розташованими на них водними джерелами та лісовими угіддями, наближеними до існуючих шляхів, електро- і радіотелефонних мереж, газо- і водопостачальних систем та інших видів інженерної інфраструктури.

Землі лісового і водного фондів, що входять до складу сільськогосподарських угідь, не можуть передаватися у приватну власність для ведення фермерських господарств, за винятком невеликих — до 5 гектарів ділянок лісів у складі угідь фермерського господарства і невеликих — до 3 гектарів ділянок під замкненими природними водоймами. Фермерське господарство має право проводити залісення частини земель та будувати замкнену водойму на земельній ділянці, що належить фермерському господарству чи його членові на праві приватної власності.[11]

Відповідно до ст. 121 ЗК, безоплатно у приватну власність фермерського господарства передаються земельні ділянки в розмірі земельної частки (паю), визначеної для членів сільськогосподарських підприємств, розташованих на території сільської, селищної, міської ради, де знаходиться фермерське господарство. Якщо на території сільської, селищної, міської ради розташовано декілька сільськогосподарських підприємств, розмір земельної частки (паю) визначається як середній у цих підприємствах. У разі відсутності

сільськогосподарських підприємств на території відповідної ради розмір земельної частки (паю) визначається як середній по району. Така передача здійснюється один раз, про що рада, котра передає земельну ділянку, робить відмітку в паспорті або документі, який його заміняє. Земельні ділянки, розмір яких перевищує розмір, встановлений у ч. 1 ст. 121 ЗК, передаються громадянам у приватну власність для ведення фермерського господарства на підставі цивільно-правових угод.

2.3. Державна реєстрація фермерського господарства

Фермерське господарство підлягає державній реєстрації у виконавчому комітеті міської, районної у місті ради або в районній, районних міст Києва і Севастополя державних адміністраціях за місцем проживання особи або місцезнаходженням земельної ділянки. Спеціальний порядок державної реєстрації фермерських господарств визначається ст. 8 Закону України "Про фермерське господарство".

Для державної реєстрації фермерського господарства голова фермерського господарства або уповноважена ним особа особисто або поштою (рекомендованим листом) подає до органу державної реєстрації:

а) засновницькі документи (установчий договір про створення фермерського господарства та Статут фермерського господарства);

б) реєстраційну картку встановленого зразка, яка є заявою про державну реєстрацію фермерського господарства;

в) копію документа, що засвідчує наявність у громадянина на праві власності чи оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення;

г) документ, що посвідчує внесення плати за державну реєстрацію фермерського господарства (ст. 6 ЗУ "Про фермерське господарство")

Для реєстрації фермерського господарства забороняється вимагати інші документи або відомості, ніж перелічені у цій частині.

Підписи громадян на установчих документах про створення фермерського господарства посвідчуються нотаріусом.

Державна реєстрація фермерського господарства здійснюється за наявності всіх потрібних документів протягом не більше 5 робочих днів. Органи державної реєстрації зобов'язані в межах цього терміну внести дані з реєстраційної картки до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності та видати Свідоцтво про державну реєстрацію фермерського господарства. Це свідоцтво та копія документа, що підтверджує взяття господарства на облік у державному податковому органі, є підставою для відкриття рахунків у будь-яких банках України та інших держав за вибором суб'єкта підприємницької діяльності і за згодою цих банків у порядку, що встановлюється Національним банком України.[12]

Після відведення земельної ділянки в натурі (на місцевості), отримання Державного акту на право власності на землю або укладення договору оренди земельної ділянки й державної реєстрації фермерське господарство одержує печатку зі своїм найменуванням і адресою, відкриває поточні та вкладні (депозитні) рахунки в установах банку і вступає у відносини з підприємствами, установами та організаціями, визнається органами державної влади та органами місцевого самоврядування як самостійний товаровиробник, плануючи економічний і соціальний розвиток регіону.

2.4. Припинення діяльності фермерського господарства

Рішення про припинення діяльності фермерського господарства приймається:

- власником у разі реорганізації або ліквідації фермерського господарства;
- якщо не лишається жодного члена фермерського господарства або спадкоємця, який бажає продовжити діяльність господарства, виконавчим комітетом міської, районної у місті ради або районною, районними міст Києва і Севастополя державними адміністраціями за місцем проживання особи або місцезнаходженням земельної ділянки;
- у разі банкрутства фермерського господарства господарським судом.

Спори про припинення діяльності фермерського господарства та розподілу його майна вирішуються судом.

Процедура банкрутства фермерського господарства має певні особливості.[13] Відповідно до ст. 50 Закону України від 14 травня 1992 р. "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"¹ (в редакції Закону від 30 червня 1999 р.) підставою для визнання фермерського господарства банкрутом є його неспроможність задовольнити протягом шести місяців після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та (або) виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів.

Голова фермерського господарства, за наявності письмової згоди всіх його членів, подає до господарського суду заяву про порушення справи про банкрутство. Заява має містити: найменування господарського суду, до якого подається заява; найменування (прізвище, ім'я та по батькові голови господарства) господарства, його поштову адресу; найменування кредитора, його поштову адресу, якщо кредитором є юридична особа, якщо кредитор — фізична особа, в заяві зазначаються прізвище, ім'я та по батькові, а також

місце його проживання; номер (код), що ідентифікує кредитора як платника податків і зборів; виклад обставин, які підтверджують неплатоспроможність господарства, з зазначенням суми боргових вимог кредиторів, а також строку їх виконання, розміру неустойки (штрафів, пені), реквізитів розрахункового документа про списання коштів з банківського або кореспондентського рахунку господарства та дату його прийняття банківською установою боржника до виконання; перелік документів, що додаються до заяви.[14]

До заяви додаються документи, які містять відомості: про склад і вартість майна фермерського господарства; про склад і вартість майна, яке належить членам господарства на праві власності; про розмір доходів, які можуть бути одержані господарством по завершенню відповідного періоду сільськогосподарських робіт. Зазначені документи додаються також головою фермерського господарства до відзиву на заяву про порушення справи про банкрутство, подану кредитором.

Голова фермерського господарства у 2-місячний строк з дня прийняття господарським судом заяви про порушення справи про банкрутство господарства може подати до господарського суду план відновлення платоспроможності фермерського господарства. У разі, якщо здійснення заходів, передбачених цим планом, дасть змогу фермерському господарству, зокрема за рахунок доходів, які можуть бути ним одержані після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт, погасити вимоги за грошовими зобов'язаннями та зобов'язаннями щодо сплати податків і зборів, господарський суд затверджує процедуру розпорядження майном господарства.

Процедура розпорядження майном фермерського господарства запроваджується на строк закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт із врахуванням часу, потрібного для реалізації вирощеної (виробленої, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції. Зазначений строк не може перевищувати 15 місяців. У разі, якщо

після застосування процедури розпорядження майном погіршилося фінансове становище фермерського господарства у зв'язку зі стихійним лихом, епізоотіями та іншими несприятливими умовами, строк процедури розпорядження майном може бути продовжено на 1 рік.

Процедура розпорядження майном фермерського господарства може бути достроково припинена господарським судом за заявою розпорядника майна чи будь-кого з кредиторів у разі: невиконання заходів, передбачених планом відновлення платоспроможності господарства; наявності інших обставин, які засвідчують неможливість відновлення платоспроможності господарства. Після дострокового припинення процедури розпорядження його майном фермерське господарство визнається господарським судом банкрутом і відкривається ліквідаційна процедура[15].

Для здійснення процедури розпорядження майном фермерського господарства господарським судом призначається розпорядник майна. Його повноваження можуть здійснюватися і головою фермерського господарства за погодженням з призначеним розпорядником майна.

У разі визнання господарським судом фермерського господарства банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури до складу ліквідаційної маси господарства включаються: нерухоме майно, яке знаходиться у спільній власності членів господарства, в тому числі — насадження, господарські та інші будівлі, меліоративні та інші споруди, продуктивна й робоча худоба, птиця, сільськогосподарська та інша техніка і обладнання, транспортні засоби, інвентар та інше майно, придбані для фермерського господарства на спільні кошти його членів, а також право оренди земельної ділянки та інші майнові права, які належать господарству і мають грошову оцінку[16].

Звернення стягнення за вимогами кредиторів на земельні ділянки, надані у власність фермерському господарству, допускається тоді, коли у господарства відсутнє інше майно, на яке може бути звернено стягнення.

Майно, що належить голові та членам фермерського господарства на праві приватної власності, а також інше майно, стосовно якого доведено, що воно було придбане на доходи, які не є в спільній власності членів фермерського господарства, не включаються до складу ліквідаційної маси. Нерухоме майно, а також майнові права щодо нерухомого майна, які належать до складу ліквідаційної маси фермерського господарства, можуть бути продані тільки за конкурсом, обов'язковими умовами якого є збереження цільового призначення сільськогосподарських об'єктів, що продаються[17] .

З дня прийняття постанови про визнання фермерського господарства банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури його діяльність припиняється. Господарський суд направляє копію постанови про визнання фермерського господарства банкрутом до органу, який здійснив державну реєстрацію господарства, та органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням фермерського господарства.

Кошти, одержані від продажу майна фермерського господарства, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів у порядку, встановленому Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Майно, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, розподіляється між членами фермерського господарства відповідно до його Статуту.

У разі припинення діяльності фермерського господарства до закінчення терміну надання господарству податкових пільг господарство сплачує до бюджету за весь період своєї діяльності суму податку, обчислену в розмірі, встановленому для фермерського господарства, крім випадків, коли не лишається жодного члена фермерського господарства або спадкоємця, який бажає продовжити діяльність господарства, а також у разі викупу земельної ділянки для суспільних потреб чи примусового відчуження її з мотивів суспільної необхідності.

Розділ 3. Правові основи діяльності фермерського господарства

3.1. Земельні правовідносини у фермерському господарстві

Відповідно до ст. 31 ЗК та ч. 1 ст. 12 Закону України "Про фермерське господарство" землі фермерського господарства можуть складатися із:

—земельної ділянки, що належить на праві власності фермерському господарству як юридичній особі;

—земельних ділянок, що належать громадянам — членам фермерського господарства на праві приватної власності;

—земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди.

Права володіння та користування земельними ділянками, які перебувають у власності членів фермерського господарства, здійснює фермерське господарство.

Приватизація земельних ділянок членами фермерських господарств

Члени фермерського господарства мають право на одержання безоплатно у власність із земель державної і комунальної власності земельних ділянок у розмірі земельної частки (паю).

Членам фермерських господарств передаються безоплатно у приватну власність із раніше наданих їм у користування земельні ділянки у розмірі земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, розташованого на території відповідної ради. Земельні ділянки, на яких розташовані житлові будинки, господарські будівлі та споруди фермерського господарства, передаються безоплатно у приватну власність у рахунок земельної частки (паю).

Дія частин першої та другої цієї статті не поширюється на громадян, які раніше набули права на земельну частку (пай).

Громадяни України, які до 1 січня 2002 року отримали в постійне користування або оренду земельні ділянки для ведення фермерського господарства, мають переважне право на придбання (викуп) земельних ділянок розміром до 100 гектарів сільськогосподарських угідь, у тому числі до 50 гектарів ріллі, у власність з розстрочкою платежу до 20 років.

Чинне законодавство не обмежує кількості земель, що їх може придбати фермерське господарство та його члени у власність та брати в користування на умовах оренди. Однак слід зауважити, що відповідно до частин 13 та 15 Перехідних положень ЗК було запроваджено мораторії на: відчуження земельних ділянок (крім міни, передачі їх у спадщину та при вилученні для суспільних потреб) для ведення фермерського господарства та іншого товарного сільськогосподарського виробництва на термін до 1 січня 2005 р.; набуття права власності на землі сільськогосподарського призначення загальною площею понад 100 га — до 1 січня 2010 р.[18]

Відповідно до ст. 92 ЗК в постійне користування для ведення фермерського господарства земельні ділянки передаватися не можуть. Якщо право на постійне користування земельними ділянками, наданими для ведення фермерського господарства переоформлюють на довгострокову оренду (не більше 50 років — ст. 93 ЗК), термін оренди визначається самим господарством відповідно до чинного законодавства. При цьому, згідно з ч. 6 Перехідних положень ЗК, розмір орендної плати за земельні ділянки не повинен перевищувати розміру земельного податку.

Фермерське господарство може користуватися земельними ділянками на умовах короткострокової або довгострокової оренди. Еродовані й дефляційно-небезпечні (від пізньолат. *deflatio* — здування, розвіювання, руйнування ґрунтів під дією вітру) землі можуть надаватися фермерському господарству

без зміни їх цільового призначення і за умови дотримання вимог ґрунтозахисного землеробства.[19]

Члени фермерського господарства мають право на одержання безоплатно у власність із земель державної і комунальної власності земельних ділянок у розмірі земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, розташованого на території відповідної ради, або в такому самому розмірі із земельних ділянок, раніше наданих їм у користування¹. Земельні ділянки, на яких розташовані житлові будинки, господарські будівлі та споруди фермерського господарства, передаються безоплатно у приватну власність у рахунок земельної частки (паю).[20]

Члени фермерських господарств, які до 1 січня 2002 р. (до моменту набрання чинності ЗК) отримали в постійне користування або в оренду земельні ділянки для ведення фермерського господарства, мають переважне право на придбання (викуп) цих земельних ділянок розміром до 100 га сільськогосподарських угідь, у тому числі до 50 га ріллі, у власність з розстрочкою платежу до 20 років.

З метою забезпечення цілісності фермерського господарства встановлено: якщо фермерське господарство успадковується двома або більше спадкоємцями, то земельна ділянка поділу не підлягає, якщо внаслідок її поділу утвориться хоча б одна земельна ділянка, менша мінімального розміру, встановленого для даного регіону. Науково обґрунтовані регіональні мінімальні розміри земельних ділянок визначаються Міністерством аграрної політики України та Українською академією аграрних наук і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Фермерське господарство та його члени мають право: продавати або іншим способом відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину; самостійно господарювати на землі; право власності на посіви й насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену

сільськогосподарську продукцію; на відшкодування збитків; споруджувати житлові будинки, господарські будівлі та споруди; реалізовувати вироблену сільськогосподарську продукцію на вітчизняних ринках і поставляти на експорт; інші права.[21]

Обов'язками фермерського господарства та його членів є: забезпечення використання земельних ділянок за їх цільовим призначенням; додержання вимог законодавства про охорону довкілля; сплата податків та зборів; не порушення прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів; недопущення зниження родючості ґрунтів та зберігання інших корисних властивостей землі; надання відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування інформації про стан і використання земель та інших природних ресурсів; дотримання санітарних, екологічних та інших вимог щодо якості продукції; дотримання правил добросусідства та встановлених обмежень у використанні земель і земельних сервітутів; збереження геодезичних знаків, протиерозійних споруд, мереж зрошувальних і осушувальних систем.

Громадяни, що створили фермерське господарство, мають право облаштувати постійне місце проживання в тій частині наданої їм для ведення фермерського господарства земельної ділянки, з якої забезпечується зручний доступ до всіх виробничих об'єктів господарства. Якщо постійне місце проживання членів фермерського господарства розташоване за межами населених пунктів, ці громадяни мають право на створення відокремленої фермерської садиби, якій надається поштова адреса.

На землях фермерських господарств особи мають право вільно проходити, проїжджати всіма видами транспорту по дорогах, пересуватися на човнах, купатися у водоймах на належних фермерським господарствам на праві власності або на праві оренди земельних ділянках, розміщувати намети і проживати в них, розводити багаття та вчиняти інші дії, що дозволяються за згодою їх власників, крім випадків встановлення за рішенням суду земельних

сервітутів, за умови збереження природних компонентів в екологічно чистому вигляді (ст. 17 ЗУ "Про фермерське господарство").

Юридичні особи — власники об'єктів (газо-, нафтопроводів, ліній електропередач, зв'язку та ін.), що проходять через земельні ділянки фермерських господарств, мають право доступу до таких об'єктів на підставі угоди, укладеної з відповідним фермерським господарством, відповідно до затвердженої документації із землеустрою або встановленого земельного сервітуту. Фермерське господарство має право використовувати для потреб господарства загальнопоширені корисні копалини (пісок, глина, гравій, торф тощо), лісові угіддя, водні об'єкти та прісні підземні води, що знаходяться на земельній ділянці, відповідно до законодавства України (ст. 17 ЗУ "Про фермерське господарство")

3.2. Майнові правовідносини у фермерському господарстві

До майна фермерського господарства (складеного капіталу) можуть належати: будівлі, споруди, облаштування, матеріальні цінності, цінні папери, продукція, вироблена господарством внаслідок господарської діяльності, одержані доходи, інше майно, право користуватися землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, які члени господарства передають до його складеного капіталу.[22]

Майно фермерського господарства належить йому на праві власності. Водночас, як зауважує Н. І. Титова, це майно належить на праві спільної сумісної власності всім членам господарства, якщо інше не передбачено угодою між ними. Спільна сумісна власність є переважним різновидом власності у таких господарствах¹. Майнові права, що входять до складеного капіталу фермерського господарства, передаються йому на визначений у Статуті термін.[23] У власності фермерського господарства може перебувати будь-яке майно, зокрема земельні ділянки, житлові будинки, господарські

будівлі й споруди, засоби виробництва тощо, яке необхідне для ведення товарного сільськогосподарського виробництва і набуття якого у власність не заборонене законом.

Фермерське господарство має право здійснювати відчуження та набуття майна на підставі цивільно-правових угод. Порядок володіння, користування і розпорядження майном фермерського господарства здійснюється відповідно до його Статуту, якщо інше не передбачене угодою між членами господарства та законом.[24]

Член фермерського господарства має право на отримання частки майна фермерського господарства в разі ліквідації або припинення членства в господарстві. Розмір частки та порядок її отримання визначається Статутом господарства. Майнові спори між фермерським господарством та його членами вирішуються судом.

Фермерське господарство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах майна, яке є власністю фермерського господарства. Голова фермерського господарства відповідає за порушення господарством кредитно-розрахункової і податкової дисципліни, санітарних і ветеринарних норм, правил, вимог щодо якості продукції та інших нормативно-правових актів, котрі регулюють здійснення господарської діяльності.[25]

Фермерському господарству як цілісному майновому комплексу належать майно, передане до складеного капіталу, не розподілений прибуток, майнові та інші зобов'язання. За рішенням членів господарства відповідно до закону фермерське господарство як цілісний майновий комплекс може бути відчужене на підставі цивільно-правових угод громадянам України, які мають право на створення фермерського господарства, або юридичним особам України для здійснення товарного сільськогосподарського виробництва. Громадяни, які придбали майно фермерського господарства як цілісного майнового комплексу на підставі цивільно-правової угоди, подають у

встановленому порядку Статут фермерського господарства на державну реєстрацію. Успадкування фермерського господарства (цілісного майнового комплексу або його частини) здійснюється відповідно до вимог Книги VI Цивільного кодексу України.

ВИСНОВКИ

Як відомо, Україна є великою аграрною державою. В наш час економічних перетворень і реформ розвиток сільського господарства є одним з першочергових завдань молодій державі. Головна мета - перейти від державного монополізму в сільському господарстві до колективного і приватного виробництва. Одну з провідних ролей в цьому завданні відіграють фермерські господарства.

Законодавчі органи нашої держави, прийнявши Закон "Про власність", "Про підприємництво", підготували нормативний фундамент для утворення фермерських господарств, але основою для їх діяльності стало прийняття Закону "Про селянське (фермерське) господарство". Ним були врегульовані всі основні питання створення, діяльності і припинення діяльності селянських (фермерських) господарств.

Цей Закон дав змогу працівникам сільського господарства відчутися підприємцями, що в свою чергу сприяло удосконаленню виробництва, збільшенню доходів, а отже і загальному покращенню економіки. На основі аналізу правового статусу фермерського господарства можна відокремити такі притаманні йому ознаки: фермерське господарство складається з трьох компонентів — майнового комплексу, земельної ділянки та громадян, які об'єдналися для здійснення товарного сільськогосподарського виробництва; воно є юридичною особою з наявністю всіх притаманних юридичній особі ознак; воно є суб'єктом підприємницької діяльності у сфері товарного сільськогосподарського виробництва, тобто діє на аграрному ринку з метою отримання прибутку. Звичайно, не все проходить в ідеальному варіанті. Сільськогосподарські відносини часто змінюються і ці зміни потребують законодавчого закріплення. З цих причин вже були внесені зміни до Закону "Про фермерське господарство" і інших нормативних актів, пов'язаних з діяльністю цих господарств. Про те, такі зміни є обов'язковим наслідком динамічності реформ.

Отже, в нашій державі створена достатня нормативна база для розвитку фермерських господарств, які можна надіятись, в майбутньому складуть основу приватного сектора сільського господарства і піднесуть наше аграрне виробництво на рівень розвинутих держав Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Конституція України від 28 червня 1996р. // Відомості Верховної Ради України -1996- N30,ст.141.
- 2) Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р// Відомості Верховної Ради України -2003- NN40-44, ст.356
- 3) Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001р. // Відомості Верховної Ради України -2001- N3-4, ст.27
- 4) Закон України "Про фермерське господарство" від 19 червня 2003 р.// Відомості Верховної ради України -2003- N 973-IV
- 6) Закон України "Про плату за землю" від 19 вересня 1996р// Відомості Верховної Ради України -1996- N 45, ст. 238
- 7) Закон України "Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)" від 5 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України -2003- N 38, ст.314
- 8) Аграрне право України Підручник / За ред. О.О.Погрібного - Київ.-2004 .
- 9) Фермерство в Україні: основні правові засади Підручник / За ред.Титова Н. І. - Львів, 1998.
- 10) Аграрне право України Підручник / За ред. В.З.Янчука.-К.,2003.
- 11) Аграрне право України Підручник / За ред. Г.Е.Бистрова М.Н.Козиря - М.,1998р.
- 12) Аграрне законодавство України Підручник / За ред. В.І. Семчика - К.,2005.
- 13)Офіційний вісник України-2003р. - № 31.

- [1] Офіційний вісник України., К-2003 № 31- с139.
- [2] Аграрне право України Підручник / За ред. О.О.Погрібного - Київ.-2004 .- с .288
- [3] Фермерство в Україні: основні правові засади. Підручник / За ред. Титова Н. І. - Львів, 1998. - с. 65.
- [4] Аграрне законодавство України Підручник / За ред В.І.Семчика - К.,2005.- с 275.
- [5] Аграрне право України Підручник / За ред.В.З.Янчука.-К.-2003.- с147
- [6] Аграрне право України Підручник / За ред О.О.Погрібний - Київ.2004 .- с 357
- [7] Фермерство в Україні: основні правові засади. Підручник / За ред. Титова Н. І — Львів, 1998. - с. 68.
- [8] Аграрне право України Підручник / За ред. Г.Е.Бистрова М.Н.Козиря - М.,1998р. -с368.
- [9] Фермерство в Україні основні правові засади Підручник /За ред.Титова Н. І. - Львів, 1998. - С. 72.
- [10] Офіційний вісник України., К-2003. № 31 - с140.
- [11] Аграрне право України Підручник / За ред. В.З.Янчука. - К , - 2003. - с153.
- [12] Офіційний вісник України -2003.- № 31- с890.
- [13] Аграрне законодавство України Підручник / За ред. В.І. Семчика - К.,2005. - с249

- [14] Аграрне право України Підручник / За ред. Г.Е.Бистрова М.Н.Козиря - М.,1998р.-с372
- [15] Фермерство в Україні: основні правові засади Підручник / За ред Титова Н. І. - Львів, 1998. -с 78.
- [16] Аграрне право України Підручник / За ред. В.З.Янчука.-К.,2003. -с156.
- [17] Офіційний вісник України-2003р. - № 31-с896
- [18] Аграрне право України Підручник / За ред. В.З.Янчука.-К.,2003. -с157.
- [19] . Фермерство в Україні: основні правові засади Підручник / За ред. Титова Н. І. - Львів, 1998.-с. 78.
- [20] Аграрне право України Підручник / За ред. О.О.Погрібний - Київ.2004 - .с358
- [21] Аграрне право України Підручник / За ред. О.О.Погрібний - Київ.2004 - .с358
- [22] Аграрне право України Підручник / За ред. О.О.Погрібний Київ-.2004 - .с358
- [23] Фермерство в Україні: основні правові засади Підручник / За ред.Титова Н. І. - Львів, 1998. - с.80.
- [24] Офіційний вісник України. ,- К .2003.№ 31- с153.
- [25] Аграрне право УкраїниПідручник / За ред. О.О.Погрібний - Київ. 2004 – с 361